

Верхоглядова Н.І., д.е.н., професор,
проректор із науково-педагогічної та навчальної роботи
Придніпровська державна академія будівництва і архітектури

Барінов Д.Ю., асистент кафедри обліку,
економіки і управління персоналом підприємства
Придніпровська державна академія будівництва і архітектури

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У БУДІВНИЦТВІ

Верхоглядова Н.І., Барінов Д.Ю. Тенденції розвитку суб'єктів малого підприємництва у будівництві. Статтю присвячено виявленню основних тенденцій розвитку суб'єктів малого підприємництва, що функціонують у будівельній галузі України. Встановлено, що будівництво є важливим складником національного господарства країни. Розглянуто роль, яку відіграють суб'єкти малого підприємництва у будівництві. Проаналізовано основні показники, що характеризують розвиток будівельних підприємств України, у тому числі тих, які є суб'єктами малого підприємництва. Виявлено основні проблеми функціонування суб'єктів малого підприємництва у будівництві.

Ключові слова: національне господарство, будівництво, суб'єкт малого підприємництва, функціонування, розвиток.

Верхоглядова Н.И., Баринов Д.Ю. Тенденции развития субъектов малого предпринимательства в строительстве. Статья посвящена выявлению основных тенденций развития субъектов малого предпринимательства, функционирующих в строительной отрасли Украины. Установлено, что строительство является важной составляющей национального хозяйства страны. Рассмотрена роль, которую играют субъекты малого предпринимательства в строительстве. Проанализированы основные показатели, характеризующие развитие строительных предприятий Украины, в том числе тех, которые являются субъектами малого предпринимательства. Выявлены основные проблемы функционирования субъектов малого предпринимательства в строительстве.

Ключевые слова: национальное хозяйство, строительство, субъект малого предпринимательства, функционирование, развитие.

Verhoglyadova N.I., Barinov D.Yu. The trends of the development of small business entities in construction. The article is devoted to revealing the main tendencies of development of small business entities functioning in the construction industry of Ukraine. It is established that construction is an important component of the national economy of the country. The role played by the subjects of small business in construction is considered. The main indicators characterizing the development of Ukrainian construction enterprises, including those that are subjects of small business, are analyzed. The basic problems of functioning of subjects of small business in construction are revealed.

Key words: national economy, construction, subject of small business, functioning, development.

Постановка проблеми. Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей у розвитку національної економіки, оскільки саме від неї залежить розвиток багатьох інших галузей. Більшість науковців вважає її стратегічно важливою в розвитку національної економіки, адже вона є однією з найбільш бюджетоутворюючих, а також визначальною в розвитку інших галузей та розвитку соціальної інфраструктури країни. Будівельна галузь будь-якої країни є своєрідним показником рівня розвитку її економіки, оскільки визначає стан багатьох сфер, для яких виступає матеріальною базою, створюючи необхідні матеріально-технічні передумови та забезпечуючи спорудження, ремонт і реконструкцію об'єктів виробничого та невиробничого призначення. При цьому важливу роль відіграють суб'єкти

малого підприємництва у будівництві, адже саме вони формують умови конкурентного середовища. З огляду на це, аналіз тенденцій розвитку суб'єктів малого підприємництва у будівництві заслуговує на підвищену увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому обігу приділяється досить багато уваги дослідженню базових категорій підприємницької діяльності «мале підприємництво» та «малий бізнес». Їх вивченням займалися такі науковці, як В. Буняк, Т. Говорушко, С. Говорушко [1, с. 10–14], Л. Єзгор [2, с. 423–428], Н. Нечивілова [3, с. 148–155]. У Господарському кодексі України [4] законодавчо закріплено визначення категорії «суб'єкт малого підприємництва».

Висвітленню основних проблем та тенденцій функціонування будівельних підприємств присвя-

тили свої дослідження такі науковці, як О. Білега [5, с. 32–38], Б. Сенів [6, с. 19–24], В. Сєвка, Н. Паліга [7, с. 41–50], В. Біба, В. Гаташ [8, с. 3–9], В. Шубенкіна [9, с. 55–58].

Незважаючи на пильну увагу науковців до функціонування будівельних підприємств, розвиток суб'єктів малого підприємництва та показники, що його характеризують, заслуговують на більш ретельне дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є огляд основних тенденцій розвитку суб'єктів малого підприємництва, що функціонують у будівельній галузі України, за 2010–2016 рр. та виявлення проблем їх функціонування.

Виклад основних результатів. Ураховуючи зміни, внесені до Господарського кодексу України, згідно з якими законодавчо закріпленим є визначення суб'єктів малого підприємництва, що включають як підприємства, так і суб'єктів господарювання, що є фізичними особами, варто надати певні уточнення. Так, об'єктом нашого дослідження є саме суб'єкти малого підприємництва – юридичні особи (далі – СМП).

Одним із найважливіших показників, які характеризують діяльність будь-якої галузі, є її внесок у формування ВВП країни. Значення цього показника по будівництву наведено на рис. 1.

Як засвідчують дані, наведені на рис. 1, протягом 2010–2016 рр. величина створеної в будівництві валової доданої вартості відрізнялася відносною стабільністю з несуттєвими коливаннями. За цей період обсяг валової доданої вартості, створеної будівельними підприємствами, збільшився з 35 366 млн. грн. до 38 928 млн. грн. (тобто на 3562 млн. грн., або на 10,1%). Значне перевищення темпів зростання валового внутрішнього продукту над темпами зростання валової доданої вартості, створеної у будівництві, призвело до того, що питома вага внеску будівельної галузі у створення валового внутрішнього продукту постійно скорочувалася. Так, у 2010 р. цей показник становив 3,28%, а за період, що підлягав дослідженню, скоротився до 1,98% (на 1,3%). Щодо 2016 р., то за даними Державної служби статистики України, величина валової доданої вартості, створеної у будівництві, значно підвищилася – на 10 943 млн. грн., або на 28,11% порівняно з попереднім роком. Дещо підвищилася й питома вага валової доданої вартості будівництва у ВВП країни (до 2,09%).

Вагому частку валової доданої вартості будівництва створюють СМП, про що свідчать дані, наведені на рис. 2.

Як видно з даних рис. 2, валова додана вартість, створена СМП за видом економічної діяльності

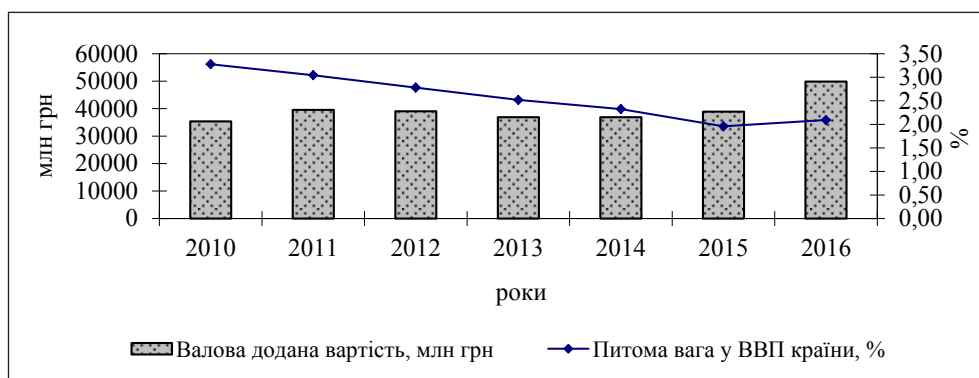

Рис. 1. Динаміка валової доданої вартості, створеної у будівельній галузі України в 2010–2016 рр. [10]

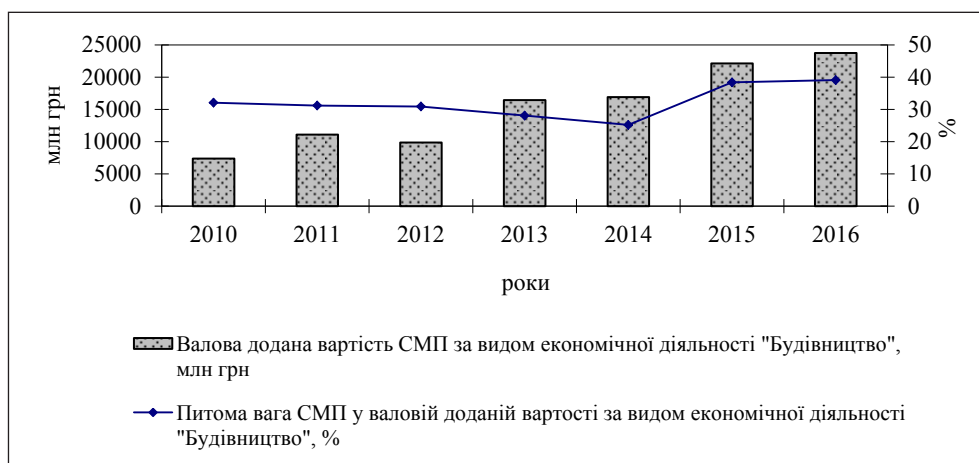

Рис. 2. Динаміка валової доданої вартості СМП за видом економічної діяльності «Будівництво» [10]

«Будівництво», за 2010–2016 рр. збільшилася на 16 380 млн. грн., або на 222,1%. Якщо говорити про питому вагу СМП у валовій доданій вартості за видом економічної діяльності «Будівництво», то вона зросла на 7% і сягнула 39,1%.

При цьому кількість підприємств будівництва не вирізняється стабільністю, адже значення цього показника схильне до коливань. Незважаючи на це, досить явно простежується загальна тенденція до його скорочення. Так, якщо на початку досліджуваного періоду в будівництві функціонувало 38 215 підприємств, то в 2016 р. їхня кількість скоротилася до 27 520 одиниць (на 10 695 одиниць, або на 27,99%). Скорочення кількості будівельних підприємств негативно характеризує зміни підприємницької активності у будівництві, що може бути наслідком проблем, з якими стикаються будівельні підприємства в ході своєї діяльності та їхньої неспроможності до самостійного розв'язання цих проблем. Якщо говорити про підприємницьку активність у цілому по національному господарству України, то слід також відзначити її зниження, адже загальна кількість підприємств, що функціонують у різних галузях національного господарства, також скоротилася. Водночас це скорочення було значно меншим, ніж у будівництві. Як наслідок, за 2010–2016 рр. відбулося скорочення питомої ваги будівельних підприємств у загальній кількості підприємств національного господарства України на 1,98% (з 10,09% у 2010 р. до 8,11% у 2016 р.).

Кількість СМП за видом економічної діяльності «Будівництво» також скоротилася. За 2010–2016 рр. скорочення становило 9 874 млн. грн., або 26,90%. Менш динамічне скорочення кількості СМП порівняно з кількістю підприємств по будівництву в цілому призвело до зростання питомої ваги СМП за цим показником серед підприємств цього виду економічної діяльності.

Досліджуваний період вирізнявся стійкою тенденцією до скорочення середньооблікової кількості працівників будівництва, яка скоротилася з 390 тис. осіб у 2010 р. до 175 тис. осіб у 2016 р. За такий короткий період скорочення кількості штатних працівників було досить значним і становило 215 тис. осіб. Це є одним із проявів кризових явищ у будівельній галузі, що знайшло відображення також у скороченні питомої ваги середньооблікової кількості працівників будівництва в загальній кількості працівників національного господарства на 1,40%. Така динаміка зазначеного показника пояснюється тим, що хоча скорочення середньооблікової кількості штатних працівників будівництва відбувалося на тлі загального скорочення середньооблікової кількості штатних працівників національного господарства України, проте відбувалося воно значно швидшими темпами.

Як засвідчили дані Державної служби статистики України, кількість працівників СМП за видом економічної діяльності «Будівництво» за досліджуваний

період зменшилася на 135,1 тис. осіб, або на 54%. Водночас слід відзначити зростання їх питомої ваги у загальній кількості працівників за видом економічної діяльності «Будівництво» за цим показником з 53% до 55,10%.

Показник витрат на оплату праці у будівельній галузі відрізнявся впродовж досліджуваного періоду суттєвими коливаннями. Це пов'язано з тим, що на його динаміку чинять вплив дві суперечливі тенденції: по-перше, зниження кількості працівників, зайнятих у будівництві, по-друге, зростання середньомісячної заробітної плати працівників будівельних підприємств. При цьому зміна останнього показника вирізнялася значно вищою інтенсивністю, внаслідок чого витрати на оплату праці в загальному підсумку зросли за 2010–2016 рр. на 1 109,9 млн. грн., або на 10,1%. Водночас слід відзначити, що у цілому по національному господарству величина витрат на оплату праці збільшилася значно вище – на 48,8%. Це пов'язане з більш динамічним скороченням кількості працівників у будівництві порівняно з національним господарством у цілому, а також із незадовільним співвідношенням середньомісячної зарплати працівників будівельних підприємств та середньомісячної зарплати по Україні у цілому. Як наслідок, питома вага витрат на оплату праці у будівельній галузі в загальних витратах на персонал по національному господарству в цілому знизилася з 4,18% у 2010 р. до 2,88% у 2016 р.

Витрати на оплату праці СМП за видом економічної діяльності «Будівництво» зросли за 2010–2016 рр. на 946,8 млн. грн., або на 23,24%. При цьому питома вага витрат на оплату праці в загальних витратах на оплату праці по будівництву зросла на 2,80%.

Обсяги випуску продукції та послуг у будівництві не відрізняються стабільністю та мають схильність до коливань. Водночас слід відзначити, що їх величина має загальну тенденцію до збільшення. Так, за 2010–2016 рр. значення обсягів випуску продукції та послуг будівельної галузі збільшилося на 64 203 млн. грн., або на 148,51%. Водночас обсяги випуску продукції та послуг зросли значно меншими темпами, ніж загальні обсяги випуску продукції та послуг по національному господарству в цілому. Таке співвідношення між темпами приросту обсягів випуску призвело до зниження питомої ваги обсягів випуску продукції та послуг будівельної галузі в загальному обсязі випуску продукції та послуг із 5,27% у 2010 р. до 4,13% у 2016 р.

Обсяги випуску продукції СМП за видом економічної діяльності «Будівництво» за 2010–2016 рр. зросли на 46 720,5 млн. грн., або на 165,56%. Щодо питомої ваги СМП у загальному обсязі випуску продукції підприємств будівництва, то цей показник збільшився за 2010–2016 рр. на 1,60%.

Значення та динаміка обсягів випуску продукції та послуг значною мірою впливають на обсяги реалізованої продукції. Так, незважаючи на те що

в загальному підсумку за досліджуваний період значення обсягів реалізованої продукції по будівельній галузі збільшилося на 46 817,7 млн. грн., або на 48,4%, таке зростання не може свідчити про наявність чітко окресленої тенденції до підвищення цього показника. Слід відзначити, що максимальний рівень досліджуваного показника було зафіксовано в 2012 р. – 155 790,7 млн. грн., що на 66,5% вище за рівень 2010 р. та на 9,0% – за рівень 2015 р. Такі суттєві коливання обсягів реалізованої продукції засвідчують, що у будівництві склалася складна та досить важко прогнозована ситуація, яка вирізняється високим ступенем мінливості. Якщо порівнювати зростання обсягів реалізованої продукції по будівництву зі зростанням загального по національному господарству, то можна говорити, що останній показник збільшувався більшими темпами. Це призвело до того, що за досліджуваний період питома вага обсягів реалізованої продукції будівельної галузі в загальному обсязі реалізації по Україні зменшилася з 2,87 до 2,86%.

Обсяг реалізованої продукції СМП за видом економічної діяльності «Будівництво» хоча й має певні коливання, проте характеризується загальною тенденцією до зростання. Величина цього показника за досліджуваний період зросла на 29 084,8 млн. грн., або на 79,44%. Окрім того, питома вага СМП у загальному обсязі реалізованої продукції за видом економічної діяльності «Будівництво» зросла з 37,9% до 45,2%.

Питома вага СМП у показниках, що характеризують діяльність підприємств за видом економічної діяльності «Будівництво», наведено на діаграмі (рис. 3).

Із даних рис. 3 видно, що СМП відіграють значну роль у будівництві. Так, питома вага СМП у загаль-

ній кількості підприємств за видом економічної діяльності «Будівництво» становить 97,2%.

Внесок СМП у створення валової доданої вартості за видом економічної діяльності «Будівництво» становить 39,10%, в обсяги випуску та реалізації продукції – 44,8 та 45,2% відповідно.

За кількістю працівників питома вага СМП у будівництві становить 55,1%. Щодо витрат на оплату праці, то питома вага СМП в їх загальній сумі по будівництву становить 39,7%.

Зважаючи на значний внесок у показники функціонування СМП, необхідно зосередити увагу на дослідженні результатів їх функціонування.

Дослідження дає змогу зробити висновок, що умови функціонування будівельної галузі вирізняються нестабільністю. Це не могло не відбитися на фінансових результатах діяльності будівельних підприємств. Порівняємо питому вагу збиткових підприємств у будівництві та національному господарстві за 2010–2016 рр.

Як засвідчують дані рис. 4, питома вага збиткових підприємств як у будівельній галузі, так і в національному господарстві у цілому має досить яскраво виражену тенденцію до зниження. Так, питома вага збиткових підприємств у будівництві скоротилася за 2010–2016 рр. з 44,7% до 26,8%, тоді як питома вага збиткових підприємств національного господарства України – з 41,0% до 24,3%. Незважаючи на таке зниження питомої ваги збиткових підприємств у будівництві, цей показник є вищим, аніж по національному господарству в цілому.

Слід зазначити, що питома вага збиткових підприємств по СМП у будівництві перевищує не лише національний, а й галузевий рівень. Так, у 2010 р. частка СМП за видом економічної діяльності «Будівництво», що отримували збиток, становила 46,0%, а

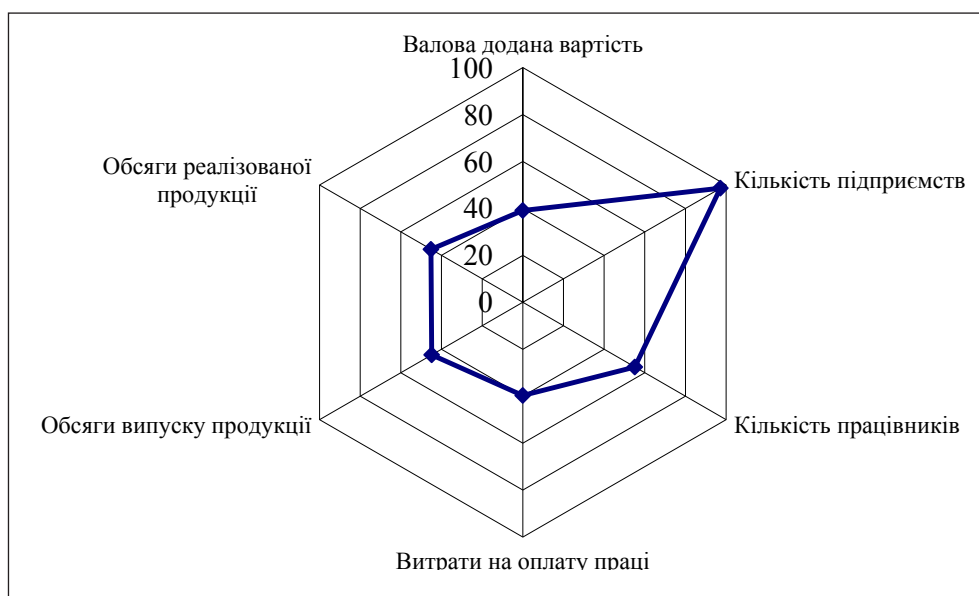

Рис. 3. Питома вага СМП у показниках підприємств за видом економічної діяльності «Будівництво», % [10]

Рис. 4. Динаміка питомої ваги збиткових підприємств національного господарства та будівництва, % [10]

в 2016 р. хоча й знизилася, проте лишається досить високою – 29,3%.

Стосовно фінансових результатів СМП будівництва, то значення прибутку, отриманого СМП у будівництві, за 2010–2016 рр. збільшилася з 2 069,8 млн. грн. до 3 421,5 млн. грн. Збільшення становило 1 351,7 млн. грн., або 65,3%.

Однак збиток, отриманий СМП за видом економічної діяльності «Будівництво», за 2010–2016 рр. збільшувався значно вищими темпами. Зростання збитків становило 12 530,8 млн. грн., або 200,9%. Упродовж усього досліджуваного періоду збитки СМП у будівництві перевищували прибутки. Це є переконливим свідченням домінування кризових процесів у будівництві.

Висновки. Таким чином, проаналізовано основні тенденції розвитку суб'єктів малого підприємництва України, що функціонують у будівництві. Виявлено, що у галузі спостерігається скорочення підприємницької активності, яке знайшло відображення у

зниженні кількості будівельних підприємств, у т. ч. суб'єктів малого підприємництва. Великою проблемою є відтік професійних кадрів, що був характерним для суб'єктів малого підприємництва. Це пов'язано, зокрема, з незадовільним співвідношенням середньомісячної зарплати працівників будівельних підприємств та середньомісячної зарплати по Україні у цілому. Нестабільність обсягів будівельного виробництва та реалізації будівельної продукції суб'єктів малого підприємництва, негативні зміни фінансових результатів їхньої діяльності стали наслідками значної чутливості суб'єктів малого підприємництва в будівництві до впливу мінливих умов зовнішнього середовища, які вирізнялися підвищеним рівнем політичної нестабільності, економічним занепадом, розгортанням інфляційних процесів та девальвацією національної валюти. Саме на проведення ґрунтовної оцінки впливу факторів, що впливають на розвиток суб'єктів малого підприємництва в будівництві, має спрямовуватися подальше дослідження.

Список літератури:

1. Говорушко Т.А. Аналіз теоретичних підходів до трактування малого підприємництва і малого бізнесу як загальнонаукових суміжних понять / Т.А. Говорушко, В.Л. Буняк, С.С. Говорушко // Економічні науки. – 2011. – № 27. – С. 10–14.
2. Єзгор Л. Теоретичні основи сентенцій «мале підприємництво» та «малий бізнес» в Україні / Л. Єзгор // Вісник Львівського університету. Серія «Економічна». – 2009. – Вип. 41. – С. 423–428 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/ekonom/Visnyk_Ekonom/2009_41/423-428.pdf 11.
3. Нечивілова Н.І. Концептуальне осмислення базових категорій підприємницької діяльності «малий бізнес», «мале підприємництво», «мале підприємство» / Н.І. Нечивілова // Вісник НТУ «ХПІ». – 2011. – № 26. – С. 148–155.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>.
5. Білега О.В. Базові засади стратегічного аналізу підприємств будівельної галузі / О.В. Білега // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2010. – № 53. – С. 32–38.

6. Сенів Б.Г. Сучасний стан та перспективи розвитку будівельної галузі України / Б.Г. Сенів // Інноваційна економіка. – 2010. – № 3. – С. 19–24.
7. Севка В.Г. Послідовність розробки стратегії антикризового регулювання будівельної галузі / В.Г. Севка, Н.Б. Паліга // Економіка будівництва і міського господарства. – 2009. – № 1. – С. 41–50.
8. Біба В.В., Гаташ В.С. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України / В.В. Біба, В.С. Гаташ // Зб. наук. праць (галузеве машинобудування, будівництво). – Полтава : ПолтНТУ, 2013. – Вип. 4 (39). – Т. 2. – С. 3–9.
9. Шубенкіна В.О. Тенденції розвитку будівельного комплексу України / В.О. Шубенкіна // Молодий вчений. – 2016. – № 8. – С. 55–58.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 658.114.45

Горбоконь В.Ю., здобувач
кафедри економіки підприємства
Ужгородський національний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНИХ ВИТРАТ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Горбоконь В.Ю. Оптимізація корпоративних витрат акціонерних товариств. У статті досліджено сутність та склад корпоративних витрат акціонерних товариств. На прикладі автотранспортних підприємств Закарпатської області досліджено структуру корпоративних витрат та їх питому вагу у валових витратах підприємств. Із використанням методів кореляційного аналізу встановлено кореляційні залежності між величиною корпоративних витрат та чистим прибутком об'єктів дослідження. Проведено порівняльний аналіз ефективності використання корпоративних витрат оцінюваними автотранспортними підприємствами Закарпатської області. На основі отриманих результатів дослідження запропоновано матрицю стратегічних сценаріїв оптимізації корпоративних витрат об'єктів дослідження.

Ключові слова: оптимізація, акціонерне товариство, витрати, корпоративні витрати, автотранспортне підприємство.

Горбоконь В.Ю. Оптимизация корпоративных расходов акционерных обществ. В статье исследованы сущность и состав корпоративных расходов акционерных обществ. На примере автотранспортных предприятий Закарпатской области исследованы структура корпоративных расходов и их удельный вес в валовых расходах предприятий. С использованием методов корреляционного анализа установлены корреляционные зависимости между величиной корпоративных расходов и чистой прибылью объектов исследования. Проведен сравнительный анализ эффективности использования корпоративных расходов автотранспортными предприятиями Закарпатской области. На основании полученных результатов исследования предложена матрица стратегических сценариев оптимизации корпоративных расходов объектов исследования.

Ключевые слова: оптимизация, акционерное общество, расходы, корпоративные расходы, автотранспортное предприятие.

Horbokon V.Yu. Optimization of corporate expenses of joint stock companies. The author of the article investigates the essence and the composition of corporate expenses of joint-stock companies. It has been researched the structure of corporate expenses and their share in gross expenses of enterprises on the example of motor transport companies of the Transcarpathian region. Using correlation analysis methods, it has been established the correlation between the size of corporate expenses and the net profit of researching companies. The author has conducted a comparative analysis of the efficiency of the corporate expenses usage by chosen companies. As a result of the research, it has been proposed the matrix of the strategic scenarios for corporate expenses optimizing of chosen transport companies.

Key words: optimization, joint-stock company, expenses, corporate expenses, motor transport company.

Постановка проблеми. Ефективний корпоративний сектор – фундамент сталого соціально-економічного розвитку сучасної економіки. В Україні акціонерні товариства є однією з найбільш поширених форм корпорацій.

Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [1].